

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертация за придобиване на образователна и научна степен „доктор“

на тема :

„Онтогенетична динамика на латерализацията на вниманието в училищна възраст: ефекти върху академичната успеваемост и интелигентността“

Докторант: Йоанна Р.Андонова

Научен ръководител: доц.д-р Иванка Асенова

Рецензент : доц.д-р Русанка

П.Манчева

През последните десетилетия съвременните невронауки все по-задълбочено навлизат в границите на психичното. Търсенето на връзка между психичните конструкти и нервно-физиологичните характеристики на личността и нейната активност е актуален проблем както за научната общност, така и за практикуващите специалисти.

Представеният за обсъждане проект за дисертационен труд е в обем от 146 страници съдържателно обособени в увод, три глави, обобщение, изводи , приноси и библиография. Последната включва 247 автора (21 на кирилица и 226 на латиница)

Още в уводната част докторантката поставя идеята за научния си интерес-специализация на лява и дясна хемисфера в осъществяването на различни психични дейности - идея която разгръща впоследствие. Проблемът за латерализацията на мозъчните функции, статуса, динамиката и детерминираността им, тя определя като недостатъчно изучен, което е мотив за изследователските ѝ търсения.

В средата на миналото столетие клинични изследвания доказват, че връзката хемисфера - внимание оказва влияние върху процесите на когнитивна ефективност на личността и „всяка хемисфера контролира определени функции, независимо, че двете хемисфери работят съвместно“. Функционалната латерализация на мозъка е продукт едновременно на биологични и социални фактори, което е доказателство, че хемисферните асиметрии „търпят промяна“ и вероятно функциите им се усъвършенстват в хода на възрастовото развитие на личността. Водена от тези си разбирания Йоанна Андонова с изследователска задълбоченост разкрива постиженията на различни автори, изследвали тази проблематика.

В първа глава озаглавена „Теоретична постановка на проблема за латерализацията“ критично са представени научни модели и идеи за обяснение на латерализирането, както от чуждестранни, така и от български автори. Обяснено е как

хемисферните асиметрии се влияят от възрастта (с нарастване на възрастта настъпват промени), половата принадлежност и ръкостта. Представяйки задълбочен теоретичен анализ, докторантката, акцентува върху влиянието на ръкостта “като устойчиво предпочитане от индивида на един от видовете латерално поведение, основано на функционалната асиметрия“. Връзката ръкост-познание успешно е представена чрез анализ на механизмите на вниманието и интегралното му значение. От гледна точка на съвременната невропсихология функционалният модел на вниманието е определен като най-значим чрез трите си подсистеми –бдителност (поддържане нивото на готовност за енергийна мобилизация); селективност (способност за избор на точно определен стимул) и екзекутивност (преднамерено волево внимание).Този модел е използван като основа за обяснение латерализацията на пространственото зрително внимание чрез представяне на резултати от изследвания в различни възрасти, чрез метода „разполовяване на линии“. Десностранный неглект (разполовяване на линии в ляво от реалния център, независимо от използваната ръка) се определя като нарастващ от детството към пубертета за сметка на левостранный (в дясно от центъра) или симетричния неглект. Докторантката подсказва идеята, че моментът в който това се случва все още не е изследван.

Латерализацията на екзекутивното внимание, в слуховата модалност, теоретично е представен чрез анализ на метода на дихотичното слушане, подробно обяснен и описан чрез връзката лява и дясна хемисферна латерализация при десноръки и леворъки личности. Доброто впечатление от задълбочените теоретични знания се допълва и от подробното аналитично представяне на резултати от изследвания (у нас и в чужбина) върху хора от различни възрасти относно характеристиките на „преимуществото“ на лявото или дясно ухо при манипулиране на вниманието. Цялата теоретична част доказва добрите знания на докторантката и умението ѝ да ги структурира и аналитично да ги представя.

Четейки добрия теоретичен анализ и информацията, която многоаспектно е представена, изразявам удовлетворението си от факта, че значимостта на изследователската насоченост на докторанта е насочена към проблематика, която е изследвана парциално в България и за която литературните източници са ограничени.

Експерименталната програма, представена в глава втора включва добре съставени цел, задачи и формулирани работни хипотези. Основната хипотеза обхваща изследвания проблем в неговата цялост. Изследователският дизайн е добре структуриран и доказва умението на докторантката да организира, планира и реализира психологично изследване. Изследвани са 380 лица, разделени по възрасти ,от които 193 от мъжки и 187 от женски пол, разпределени в основна и контролна групи. За засилване достоверността на получените данни са използвани три статистически метода:

Independent- Sample T-test за търсене на междугрупови различия; Paired-Sample T-test за вътрегрупово сравнение на средните стойности по показателите; Chi-square analysis за определяне на процентното разпределение на типовете неглект във възрастовите групи.

Реализацията на изследователските си търсения Йоанна Р.Андонова представя в глава трета, озаглавена „Собствени проучвания“. Резултатите от проведеното изследване тя онагледява чрез 17 таблици и 5 графики. Анализът на получените резултати е целенасочен, аналитичен и коректно поднесен. Направен е в последователността на реализираното изследване, чрез добавяне на нови променливи: резултати от дихотичния тест в неутрални условия, при изпълнение в условията на насочено внимание към дясно ухо и разликата в резултатите, следват анализите на резултатите, свързани с лявото ухо. Прави се обобщение чрез анализ на различията. Над тях се надграждат резултатите относно академичната успеваемост и изпълнението на задачата за разполовяване на линии и тяхното сравнение с предходните резултати. Към тях се добавя и сравнителния анализ за ефекта на възрастта върху общата интелигентност и изпълнението на задачите за разполовяване на линии и дихотично слушане. Подобен индуктивен подход, в предложения анализ, помага на четеца по-лесно да възприеме усложняващата се аналитична информация и „говори“ за много добрите умения на докторанта да представя и сравнява получени резултати. Независимо, че изследването е проведено само с десноръки лица, получените резултати са значими, защото потвърждават установени закономерности (при децата се среща симетричен неглект при изпълнение на задачи за разполовяване на зрително представени линии). Значими са резултатите определящи възрастовата динамика на латерализацията, както на селективното зрително пространство, така и на екзекутивното слухово вербално внимание. Тази динамика при учениците влияе върху академичната им успеваемост и интелигентността в периода на училищната възраст. Значими са научните находки, че:

1. Преходът от симетричен към десностранен неглект продължава да се проявява при 14-15 годишните, което предполага, че симетричният неглект е водещ до 12-13 годишна възраст.

2. От предучилищна към средна училищна възраст академичната успеваемост значимо се понижава, като еталонът на латерализацията на селективното зрително пространство и екзекутивното слухово вербално внимание се повлияват в средната училищна възраст. С най-добра академична успеваемост са лицата с десностранен неглект и успешно изпълнение на манипулиращи вниманието инструкции.

Приносните моменти (стр.119) от т. 5 до т. 8 звучат повече като заключения. Направени са аналитични обобщения и заключения, които са значими както за научната общност, така и за психологичната практика. Насочеността на резултатите, тяхното

представяне и интерпретиране са доказателство за изследователските умения на докторантката.

Заклучение: Представеният за обсъждане дисертационен труд съдържа богат теоретичен анализ, има безспорни научно приложни резултати, които представляват значим принос в науката. Наличните научно-приложими резултати и приноси, отговарят на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България.

Дисертационната разработка е проверена с програма Advengo Plagiatius и уникалността на текста е установена на 97%. Представеният автореферат съответства на основните акценти в дисертацията.

Цялостното ми впечатление от дисертацията е положително, което ми дава основание да предложа на почитаемото научно жури да присъди на Йоанна Р.Андонова образователната и научна степен “доктор” по професионално направление „Педагогическа и възрастова психология“.

26.02.2015г.

Благоевград

Рецензент:

/доц.д-р.Р.Манчева/